

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къырап жумушла

Казбек Коков Санкт-Петербургда даражалы халкъла аралы экономика форумгъа къатышырыкъды

Къабарты-Малкъарны Башчысы **Казбек Коков** Санкт-Петербургда бардырылыуучу халкъла аралы экономика форумгъа къатышырыкъды. Ол 2 июньда башланырыкъды.

– Форумгъа келишимле хазырлап барабыз. Адамланы солчуларын къурау онгарыбызны, эл мюлкде жетишим-лерибизни кёрюютюп, башха регионла бла бирге ишлеуно кенгертирге мурат этебиз. Росгеология бла келишулюкно артыкъда магъаналыгъа

санайбыз. Анга кёре инфраструктураны республиканы экономика эмда социал жаны бла айнууна экспертле берген багъаны эсге алуу бла къурааргъа белгиленеди.

Быллай даражалы кенгешге къатышханыбыз ишчи байламлыкъланы бютюн кёбейтирге онг бередиди, жангы проектлеге кёллендиреди, – дегенди Казбек Коков.

Форум бла байламлы жумушла «Экспофорум» конгресс-кёрмюч арада ётерикдиле. Казбек Коков Къабар-

ты-Малкъарны делегациясына башчылыкъ этеди. Ол РФ-ни Президенти В.В.Путин сёлешуочю пленар жыйы-

лыгъа эмда РФ-ни Къырал советини комиссиясыны экономикагъа бла финанслагъа жораланнган уллу кенгешине

къатышырыкъды.

Экономика форумну кезиунде бизни делегациябыз ишчи тюбешуле, сёлешуле да бардырылыкъды, ахырында хазырланнган документлеге кёл салыу боллукъду. Ол санда «Росгеология» АО бла бирге ишлеуно юсюнден келишим эмда КъМР-ни бла Санкт-Петербургну правительстволарыны араларында келишимни толтуруу жаны бла мадарланы планы къабыл кёрюлюкдюле. Дагъыда Новосибирск область, Удмуртия эмда Коми республикала бла байламлыкъланы юсюнден договорланы бегитирге белгиленеди.

**КъМР-ни Башчысыны Бла
Правительствосуну
пресс-службасы.**

ЭСЕПЛЕ

Жалынчакъсыз тинтиуле кемчиликлене баямлар, аланы кетерип мурат бла бардырыладыла

Парламентни жыйылыуунда депутатла КъМР-ни Башчысыны культура, саулыкъ сакълау, билим беруу социал жумушланы тамамлау сфераланы организацияларыны ишлерини качественосуна жалынчакъсыз багъа берууно юсюнден ачыкъ эсеплени бла шагъарей болгъандыла. Аны юсюнден уруну эм социал къоруулау министр **Асанланы Алим** доклад этгенди.

Биринчиден, ол белгиленген учрежденияла тамам-

светле къуралгъандыла. Аланы келечилери жалынчакъсыз тинтиуле бардырылыккъ организацияланы сайларгъа, ала тамамлагъан жумушланы качественосуну юсюнден шартланы жыйышдырыгъа, аланы сюзгенден сора ишлерин игилендириу жаны бла предложенияла хазырларгъа боллукъдула. Тинтиулени кезиунде ачыкъланнган кемчиликле власть органлагъа

Асанланы Алим.

толтургъан организациялада жалынчакъсыз тинтиуле бардырылмагъандыла. «Эпидемиология болум осалгъа айланнган кезиунде коронавирусну жайылыуун тохтатыр мурат бла медицина эм социал учреждениялагъа кирирге жарамагъанды. Аны ючюн а алада тинтиуле быйылны тёртючю кварталына кечюрюлгендиле», – дегенди министр.

– Алай бла былтыр жалынчакъсыз тинтиуле 185 организацияда бардырылгъандыла, ол санда культурада – 50, билим берууде 135 учреждениеяда. «Быйыл а 200 организацияны ишлерини качественосу сюзюлюгю белгиленеди, ол санда саулыкъ сакълауда – 20, культурада – 43, билим берууде – 115, социал жумушланы толтурууда 22 учреждениеяда, – деп билдиргенди Асанланы Алим.

Ахыры 2-чи бетдеди.

лагъан жумушланы качественосуна жалынчакъсыз багъа къаллай праволу актланы мурдорунда берилгенин билдиргенди. Аны айтханына кёре, Федерал излемлеге тийишлиликде жалынчакъсыз тинтиулени бардырыгъа полномочиялары болгъан толтуруучу власть органлада

эмда жамауатха белгили этиледиле.

Советлеге жамауат организацияланы бла фондланы, профессионал биригиулене келечилери къатышадыла. Былтыр а пандемия бла байламлы саулыкъ сакълау учреждениялада эм адамланы социал жумушларын

Игилендириу

Адмирал Головкин атлы орам айбатландырыллыкъды

Проходный шахарда 6 километрге созулгъан автомобиль жолгъа – адмирал Головкин атын жюрютген орамгъа – тынгылы ремонт этилини тыгъырыкъла да жангыртыллыкъдыла. Алагъа адам кёл тийимлегени 15 жыл болады, деп билдиреди КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасында.

Жолгъа тынгылы ремонт этерге Казбек Коков быйыл январьда районлада халны кёре баргъанда буюргъанды. Аны толтуруугъа КъМР-ни Транспорт эмда жол министерствосу

республикалы жол фонддан ахча да белгенди. Жангыртуу ишлеге асфальт салыу, жол жанларында ташланы алышындырыу, чырактлары бла чыпынла салыу киредиле.

Жаяу жюрюгендени, автомобильлидени да кърккуусузулукъларыны къайгысы да этилликди. Жолчула жайны ахырына битеу ишлени да бошаргъа айтадыла.

Головкин атлы орамны магъанасы уллуду. Машинала шахаргъа аны бла киредиле. Аны тийресинде уа социал объекте – школла, сабий садла, темир жол вокзал медицина махкемеле, МФЦ, Краеведение музей да орналыдыла.

Жазылыу - 2021

«Заман» бла бирге болугъуз!

Багъалы окъуучуларыбыз!

«Заман» газетге 2021 жылны экинчи жарымына жазылыу андан ары бардырылады. Энтта да сиз ана тилибизде чыккыгъан газетни алырсыз, окъурсуз, ол хар биригизге да эсли кенгешчигиз, керти хапарчыгъыз, огъурлу сёз нёгеригиз болуп туруп деп ышанабыз.

Жазылыуно багъасы алты айгъа – 698 сом 10 капек.

Бизни индексибиз – П 5893

Жалынчакъсыз тинтиуле кемчиликлени баямлар, аланы кетерип мурат бла бардырыладыла

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Эсеплени юслеринден айтханда, былтыр Чегем шахар округну Маданият юйюне 90 балл берилгенди. Ол а башхаладан асламды. Къалгъан организацияла 89-88 балл алгандыла, ол санда Яныкойну, Къара-Сууну маданият юйюери 88 баллга тийишли болгандыла.

Билим берууде 7 организация эм бийик багъа алгандыла – 100 балл. Ол санда Нальчикде Совет Союзну Жигити Байсолтанланы Алим атлы 19-чу номерли школ, Атажукино элни прогимназиясы эм башхала.

Балла къалай тергелгенлерини юсюнден айтханда, советлени келечилери организацияланы сайтларын сюзгендиле, аланы жумушлары бла хайырланганланы арасында соруу бардыргандыла. Дагъыда сауукъларына кере чекленген онглары болгъанланы излемлери къалай толтурулганына, ишчиле къонакъларга къалай тубегенлерине да къаралгъан-

ды. Сёзге, культура учрежденияланы ишчилерини адепликлерине 97 балл берилгенди. Соруугъа къатышханланы асламы культура учрежденияла толтургъан жумушларга ыразы болгъанларын да билдиргенди. Бу жаны бла иште 99 балл салынган да анга шагъатлыкъ этеди.

Асанланы Алим билдиргенди, культура сфераны организациялары битеу сюзюледен сора 82 балл алгандыла. Билим беруу учрежденияла уа 91,7 баллга тийишли болгандыла. Соруулагъа битеу да бирге 31 минг адам къатышханды.

Жалынчакъсыз тинтиуледен сора ачыкъланган кемчиликлени юслеринден да айтханды министр. Сёзге, культурада ала организацияланы ырысхы-техника базалары осал болгъанлары бла байламдыла. Инсанла маданият юйлени жангыртыргъа кереклисине, шёндююгю оборудование жетишмегени юслеринден айтхандыла.

- Билим берууде уа сайтлада, билдириу стендледе тийишли документация

тапсыз басмаланганына, басхычлада, пантуслада, мекамгъа кирген жерде майданлада учаламазча мадарла толтурулмагъанларына эм башха тарыгъула болгандыла, – дегенди докладчы.

Ачыкъланган кемчиликле сюзюлюп, организацияланы ишлерин игилендириу жаны бла предложенияланы хазырлагъандыла советлени келечилери. «Былыр культура организациялада бардырылгъан жалынчакъсыз тинтиуледен сора чыгъарылган эсертюлеге кере аланы кетериу жаны бла план къабыл этилгенди, Культура министерство ол жаны бла буйрукъну да чыгъарганды. Ала культура эм искусство учрежденияланы ишлерини качественосун игилендириуге бурулпудула», – дегенди докладчы эмда тинтиулени эсеплери жер-жерли администрацияланы таматарларына да белгили этилгенлерин чертгенди.

Кемчиликлени кетериу жаны бла план билим беруу сферада да къабыл этилгенди.

2019 жылда бардырылган тинтиуледен

сора ачыкъланган кемчиликле къалай кетерилгенлерини юсюнден да баргъанды сёз. Юлгюге, сауукъл сакъланда тийишли план 98 процентте толтурулганды. Ол санда медицина учрежденияланы сайтлары жангыртылгандыла, сокъурла окучурча мадарла этилгендиле, ишчи заманны юсюнден шартла басмалангандыла. Дагъыда сауукъларына кере чекленген онглары болгъанла мекамлагъа чырмаусуз кирирча, машиналарын салырга жерле къуралгандыла, медикле бла этика жаны бла семинарла да бардырыладыла.

2019 жылда жалынчакъсыз тинтиуледен сора ачыкъланган кемчиликле культура, билим беруу, социал жумушланы толтуруу организациялада да кетерилгендиле. Асанланы Алим айтханыча, планна къалай тамамланганлары Bus.gov.ru сайтта басмаланылды.

Парламентни спикери Татьяна Егорова быллай тынгылы доклад этилгени ючюн ыразылыгъын айтханды.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

КОМИССИЯ

Сабийлени сауукъларын эм башха салып

КъМР-ни Уруну эм социал къоруула министрствосунда 2021 жылда сабийлени жай солууларын къурау, сауукъларын кючлендириу эмда иш бла жалчытуу жаны бла правительстволу комиссияны уллу жыйылыуу болганды. Аны КъМР-ни Правительстволу председателини орунбасары **Марат Хубиев** бардырганды. Анга КъМР-ни Башчысында Сабийлени эркинликлери жаны бла уполномоченный **Светлана Тлинова**, тийишли ведомстволаны, профсоюзланы, муниципал къуралыулары, сауукъл сакълану учрежденияланы, солуу лагерълени таматарлары да

Татьяна Аникушина, Хайырлануучуланы эркинликлери эмда адамны ырахатлыгъы жаны бла федерал надзор службаны КъМР-де Управлениасыны башчысы **Жираслан Пагов**, КъМР-ни Жарыкъландырыу, илму эм жаш тёлуюню ишлери жаны бла министрни орунбасары **Екатерина Мисостова** сёлешгендиле.

Мурат Шогенцуков бююлюке республикада сабийлени жай солууларын къураргъа эмда сауукъларын кючлендириге 44 учреждение сайланганын билдиргенди. Ол санда 4-сю санатор маталлыды, 12-си пансионатлада, спорт базалада,

вакцинациядан ётгендиле. Солурукъладан а биргелерине сауукъларыны юсюнден тийишли документлери болуру изленирикти», – дегенди.

Жираслан Пагов быйылча къыйын болумлада ала бир заманда да ишмегенлерин, бу жолгъу солуу компанияны къурау бютюню уллу жууаплыкъланы излегенин чертип айтханды. Ол коронавирус инфекция бла бирге башха вирусула да къозгалгъанларын унутмазгъа чакъырганды. Аны оюмуна кере, аш-суу хазырларыкъланы да бек тынгылы сайларгъа керекди.

– Тинтиуле бардыргъан кезиуюбюзде, аз болсала да,

Асанланы Алим, Марат Хубиев, Светлана Тлинова.

къатышхандыла.

Кенгешде сабийле жай кезиуде солурукъл жерле къалай хазырланганларыны юсюнден сёз барганды. Аны юсюнден билдириуле бла КъМР-ни курортла эм туризм министрни **Мурат Шогенцуков**, КъМР-ни сауукъл сакълану министрине орунбасары

болжаллы халда мектепледе къуралгъан лагеръледи.

Татьяна Аникушина уа сабийле солурукъл жерледе коронавирусдан сакъланыр ючюн къаллай мадарла этилгенлерини юсюнден айтханды. «Медиклени араларында жууаплы адамла белгили этилгендиле. Ала барысы да

кемчиликле ачыкълагъанбыз, аланы къысха заманны ичинде кетериге кереклисине да къаты айтханбыз. Алайды да, школ лагерле толусунлай хазырдыла, башхалада уа алыкъа тамамланлыкълы ишле бардыла, ала терк тындырылырла деп ышанабыз», дегенди.

Жираслан Пагов губуладан бююнюнге дери 68 сабийге хата жетгенин эсерттип, лагерълени аладан къорууларгъа, дарман себерге кереклисине чертгенди.

Екатерина Мисостова, школ лагерълени юслеринден айта, алада аш-суу къайда эмда къалай хазырланууларына къаралгъанын, спорт керекле бла да жалчытууну къайгъысы этилгенин, къоркъуусулукълу МСЧ-ни, Ич ишле министрстволу келечилери жалчытырыкъларын билдиргенди.

Жыйылыуда сабийлени солуулары ючюн хакъл тёлуюню юсюнден да сёлешингенди. Аны юсюнден КъМР-ни уруну эмда социал къоруулау министрни **Асанланы Алим** билдириу этгенди. Ишни тап къуар ючюн къуралгъан тёрт ишчи къауумну тинтиулерини эсеплери бла уа уруну эм социал къоруулау министрине орунбасары **Елена Романова**, республиканы Курортла эм туризм жаны бла министрстволу бёлуюню башчысы **Отарланы Махти** айтхандыла.

Бу магъаналы компанияны тынгылы бардырууну юсюн-

ден оюмларын КъМР-де МВД-ны, МЧС-ни КъМР-де Баш управлениясыны келечилери билдиргендиле. «Шхельда» турист базаны таматасы **Темуккуланы Артур**, «Эльбрустурист», «Каб-балктурист», «Курорт Нальчик» акционер обществоланы директорлары **Непеланы Къурман**, **Алик Карданов** бла **Хасанби Афов** а, ишлерини юсюнден билдире, комиссия туура этген кемчиликлени биринчи июньга дери кетерилклерине ышандыргандыла.

Ахырында Марат Хубиев бла Светлана Тлинова сабийлени солууларын тынгылы къурау эм магъаналы борч болгъанын, аны ючюн жууаплы болгъанладан къаты сураллыгъын эсертгендиле. «Бу жумушбуз тынгылы толтурулгъуна ийнанам. Аны ючюн а оюучудан башлап юй топ сыйпаучуда дери да ишине уллу жууаплыкълы бла къараргъа керекди», – дегенди вице-премьер.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Суратланы автор алганды.

КОНФЕРЕНЦИЯ

Журналистикада бюзюннзю халны сюзгендиле, оюмларын, сазгышларын, сынамларын айтхандыла, синздириллик амалланы да ачыкылазгандыла

Бу кюнледе Владикавказ шахарда «Архитектура медиапространства Северной и Южной Осетии: глобальные вызовы, технологии, самоконтроль» деген экинчи Халкыла аралы илму-практика конференция кыралганды. Ол Север Осетия Республиканы эм Юг Осетия Республиканы асламлы басма эм коммуникация органлары араларында байламлыкыла кырау жумушлары чеклеринде бардырылганды.

Аны кыраганла РСО-Аланияны Басма эм асламлы коммуникацияла ишле жаны бла комитети болганды Север Осетия-Алания Республиканы Миллет байламлыкыла жаны бла министерствосуну эм К.Л. Хетагуров атлы Север Осетия кырал университетни кшошулулары бла. Жыйылыуыга Къабарты-Малкъардан делегация да кыатышанды. Аны санында КъМР-ни Маданият министрствосундан **Элеонора Маремуква**, «Адыгэ псалъэ» эм «Заман» республикалы газетледен **Заурбек Жиласов** бла **Жангуразланы Нажабат** болгандыла.

Конференцияны борчу Север Осетияны, Юг Осетияны эм Къабарты-Малкъар Республиканы СММ, басма эм асламлы коммуникацияла бёломлеринде байламлыкыла жюрютоу, сынамла бла алышынуу, ишни кырауда жангы амалла излеу болганды. Алай бла жыйылыуыга коронавирс жукъган аурууну пандемиясында асламлы информация органларыны ишлерини энчилепклерин, регион СММ-лени айнууларын тингендиле, масс-медияны жамауат арасында ахшы кез кырамла кырау онгарына кырагандыла, журналисти борчун, аны кертини кёргозтоуде жууаплылыгынын, профессионаллыгынын энчилегендиле эм информация берген жангы каналланы жарашдырууга эс бургандыла.

Тюбешуно чегинде «Глобальные вызовы, технологии и самоконтроль» деген пленар жыйылыуу кыралганды. Ол бардырылган жерде фотоаппарат бла алынган суратланы кёрмочю этгенди. Суратланы авторлары Константин Фарниев бла Татьяна Шехаданова республиканы жашаууну хар бёломюн кёргозтоуп, халкыны бюзюннзю болумтурмушун толусунлай ачыкылазгандыла

дерге боллукъды.

Конференцияны ишин К.Л. Хетагуров атлы Север Осетия кырал университетни журналистика факультетини деканы **Фатима Хабалова** ачханды эм бардырылганды. Республиканы Башчысыны кыулугун болжаллы халда толтурган **Сергей Меньялону** алгышлау сёзю да окулганды. Региону онуючусуну обращениясында «бллай тюбешуно бардырыу Север эм Юг Осетияладан эм башха кавказ республикаладан журналист биригумени араларында байламлыкыла кырауда келуу магъананы тутады» деп энчи белгиленгенди.

Юг Осетияны жыйынына башчылыккыны Информация, связь эм асламлы коммуникацияла кырал комитетини председатели **Мария Котаева** этгенди. Ол, жыйылыууну кыраганлаагы ыразылыгынын билдирип, республиканы президенти **Анатолий Бибилову** алгышлау сёзлерин эшиттиргенди эм экинчи халкыла аралы конференцияны Юг Осетияны жеринде бардырылгана предложение этгенди.

РСО-Аланияны Журналисттерини союзуна правленини председатели **Тимур Кусов**, битеу жыйылгандыны кесини биригуиюно атындан алгышлап, бллай тюбешуленди ахшы эсеплери боллугун белгилегенди. Журналистиканы тамблагы кюннзю жарысуларын аны организациясы бюгон кёргенине шагъат-

лыкыны уа ол онбиринчи классда окугъан бу ыз бла барлыкъ жаш адамланы кёлден жазмаларындан юлголе келтиргени этгенди.

Жыйылгандыла онбир докладха тынгылазгандыла. Конференцияда, башда белгиленгенди, пандемияны кезиунде удалёнкада ишлеуде жангы амалланы тап жарашдырууну, тийишли контентти хазырлаууну эм сайлаууну, информацияны кертти берлюно, журналист этиканы эм ол жаны бла урунганланы кеси кеслерине чекле сала билиуно амалларына кырагандыла. Андан сора да, жамауатда жюрюген оюмланы терс кёргозтоу жамауат низамны бузганы чертилгенди. Ол а социал-экономика соруулада да кесин билдиргени жарысулду.

Север Осетияны Басма эм асламлы коммуникация ишле жаны бла комитетини председатели **Юрий Фидаров**, республикада бу жаны бла болумну юсюнден сёлешип, басма органланы саныны, ала бардырган ишни, ол жаны бла кыралган эришуилени эм грантаны юсюнден тынгылы хабарлаганды. Владикавказда осетин тилде чыгарылган «Растдзинад» газетини биринчи номери 1923 жылда дуня жарыгын кёрюп, бюгонлюкте дери кесини магъанасын тас этмегенди келеди. Аны баш редактору **Борис Хозиев** «Миллет газет эм аны окуучулары» деген докладында миллет изданиылаагы властыланы билекликлери

бек магъаналы болганын белгилегенди, сора жангы кадрланы келиулерини азия баргъанларыны, шахарда газет киошкланы болмагъанларыны, почтаны ишинде чурумланы эм подписканы юсюнден айтханды. Сёзге белгилесек, бу изданиыны тиражы шёндю беш минг экзemplар чакылды.

Росей Федерацияны субъектлеринде миллет тиллени сакътауда миллет басма органланы магъаналары уллу болганы чертилип айтылганлай турганды конференцияда. Ол темага жораланганды Заурбек Жиласовну «Къабарты-Малкъарны бюзюннзю журналистикасыны кырамында миллет СММ-ле» деген сейир доклады да. Анда мени коллегам бизни республикада миллет басманы болумуну юсюнден тынгылы хабарлаганды, аны тарых айнуу жолларын белгилеп, шёндю бизде миллет телевидение, радио, газетле, адабият-суратлау, сабий журналла, сетевой изданиыла заманнга кёре ишлерин бардырганларын айтханды. Заурбек кесини сёзюнде бюгонлюкте битеу Шимал Кавказда да бу жаны бла чыгъа тургъан жарысуларны да кёрюгенди, ала уа жазылыуу, тиражла, почтаны иши бла байламлыладыла.

- Биз бюгон бир бирибинзи сынамларыбыз бла шагъарейленгенди, келлик кюннге планларыбызны сюзгенди, жерлерин тапхан жарысуларны букъдумай ачыкы айтханыбыз, миллет эм төрели басмаланы тамблагы кюннзю юсюнден сёлешгенди. Глобальный информатизацияны дунясында журналисти магъаналылыгына, аны кертини айта билиуно энчи, жангы кез кырамла бла багъа бичгенди, - деп хабарлаганды ушагыбызда РСО-Аланияны Басма комитетини председателини орунбасары **Мадина Габалова** да.

Конференцияны ахырында эсгертиуле къабыл этилгендиле, материаллаагы кёре уа жууукъ заманда докладланы жыйымдыгы басмаланырыкыды. Жыйылыууну иши кесегенден сора Север эм Юг Осетияны журналисттерини араларында шүёлүк футбол матч кыралганды да, тенгликке бла байламлыкылаагы себеп болуп, кертти байрамча озганды.

ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат.

ОНОУЛАШЫУ

Социал-экономика системаны айнытынуу юсюнден баргъанды сёз

Бу кюнледе Къабарты-Малкъар кырал аграр университетде «Глобальная трансформация» проектте кёре социал-экономика системаны айнытынуу амалларына эм кыйыматлыгынын кёрюноуге жораланган илму-практика конференция болганды. Анга Россейни, Абхазияны, Азербайджанны, Сербияны эм Тюркню 32 вузундан 160 –дан аслам алим кыатышханды. Аны очно халда этген кесегине Шимал Осетияны, Адыгеяны, Краснодар крайны келечилери келгендиле, къалгандыла уа анга видео амал да кышулгандыла.

Пленар кенгешини КъМКАУ-ну илмуизлем жаны бла проректору Рустам Абдулхаликов ачханды. Ол, делегатланы вузну атындан алгышлап, жетишилме тежегенди. Айтылган сёзлеге Азербайджанны технология университетини билим беруу жаны бла проректору Вюгар Исмаилов да кышулганды. Ызы бла конференцияны магъанасыны юсюнден толуракъ КъМР-ни жарыкъландыруу, илму эмда жаш тёлнзю ишлери жаны бла министрствосуну илму эм инновацияла бёломнзю таматасы Аминат Кякова хабарлаганды.

Россейни эм тыш кыралланы келечилери да докладларында кеслерини регионларында бюгоннзю социал-эконо-

мика системаны болумуну юсюнден билдиргендиле. РФ-ни Правительствосунда Финансла университетини Владикавказда бёломнзю таматасы Тамерлан Хубаев а Россейде жангы регион политиканы жарашдырууну эм бардырыууну амаллары бла шагъарейлендиргенди. Шимал-кавказ федерал университетини профессору

Анна Савцова уа жангы экономиканы кезиунде финансла технологияланы къалай торлене баргъаныны юсюнден докладдын окугъанды.

Сербияны «МБ» университетини профессору Зоран Чекевича бюгонлюкте гитче эм орта предприятияланы аслам кырагъа кереклисин айттып, аны бла

байламлы проблеманы кёрюгенди. Монголияны Илмула академиясыны регион экономика эм халкыла аралы организацияла бёломнзю таматасы Даваасурэн Авирмэд кесини кыралында экономиканы айнытынуу амаллары бла шагъарейлендиргенди. Абхазияны Экономика эм право институтуну ректору Заур Шалашаа уа регионну айнытырыкъ мадарладан бирини олгосочна стратегияны план салынуу келтиргенди. КъМКАУ-ну профессору Мадина Аликаева республикада цифра амаллаагы кёчюу кюч ала баргъаны бла бирге экосистеманы да торленгендини проблемасын ачыкылазганды.

Къонакыла бироз солугъанларындан сора тематикаларына кёре секциялада ишлерге юлешингендиле. Ала цифрализацияны кезиунде экономиканы айнытыуу бла байламлы торло-торлю амалланы сюзгендиле, ол санда билим берууну эм жангы кадрла хазырлаууну юсюнден да сёлешгендиле.

Конференцияны ахырында къонакыла делегатлаагы республиканы аруу жерлерине экскурсия кырагандыла. Форумга кыатышхандыны илму докладлары бла тинтиу ишлери жыйымдыкы китапха киргендиле.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

ЖЕР-ЖЕРЛИ ВЛАСТЬ

«Проблемаларыбыз аз тойюлдюле, болсада тамблагга уа жарыкъ умут бла къарайбыз»

Жамауатны жашау жумуш-ла бла жалчытыу бек къыйын къыйгырыду. Тырнауаузда ол не халдады? Ма аны юсюнденди шахарны администрациясыны башчысы Жапуланы Руслан бла сыйлашты.

– Руслан Камалович, шахарлада тургъанлыны ырахатлыклары асламысында жашау журт-коммунал мюлкню халына кереди. Сизде ол жаны бла хал къалайды?

– Былай айтырғыа сиеме: бир жанындан, жартылыкларыбыз кепдюле, башха жанындан а, къалай-алай болса да, шахарчылары керекли жумушла бла жалчытырғыа къорешеби. Сёз ючюн, озгъан кезиу аман ётмегенди. Анга хазырлана туруп, юйле тинтилип, таянчакъ арматура алышындырылганды, инженер системаланы бир-бирлери жангыртылгандыла, юй башларына ремонт этилгенди.

Хазырлыкны паспортлары кеп фартарны битеу юйлеге берилгенди, жылытычу ыргылыны тазалау, тютюн, таза хауа ётген ызланы тинтиу жаны бла актла жарашдырылгандыла. Алай жашау журтланы, таза эм кир суула, жылыу баргъан ыргылыны асламысыны тозурагъанлары проблема болгъанлай къаладыла.

– Аны баш сылтауу неди?

– Тийишли оборудование алырғыа, эски ыргылыны жангыртырғыа ахча жетмейди. Хайырланган жумушла ючюн хакъ толусунай жыйылмагъаны ючюн ЖКХ-ны предприятияларыны борчлары уллудан-уллу болуп барадыла. Сёз ючюн, отпукъ эмда коммунал жумушла ючюн тёлегенле жалаңда 27, 2 процентни тутадыла, жыйышдырылган борч 126 379,9 минг сомгъа жетгенди.

Ол а ЖКХ-ны ишине чырауа этеди, анга предприятияларыны тутхучлу ишлеулерин жалчытырғыа къыйындан-къыйын болуп барады. Бу бёлюмде баш къайгыладан бири – жашау журт-

коммунал мюлкню жумушлары ючюн хакъ тёлемей жыйышдырылган борчу азайтыр ючюн мычымай тийишли мадарла этиудю.

– Да сора шахарчылары магъаналы жумушларын къалай жалчыталасыз?

– Къолдан келгенни аямайбыз. Сёз ючюн, ток бла, жамауатны кибики, предприятиялары, организациялары, социал эм маданият объектлени да чырмаусуз жалчытабыз. Орамланы жарытыу бла да тыйгычла жокъдула. Шахарны энергосистемасын тутхучлу халда ишлетуиге районну электросетьлери себеплик этедиле.

Газ да тыйгычсыз берилип турады. «Эльбрус-Транс» ООО да транспорт жумушлары бет жарыккылы толтурады. Сатыу-алыу да тап къуралыпды. Болсада кеп фартарлы жашау юйлени башларыны тозурагъанлары, 25 лифтни алышындырырғыа неда ремонт этерге керек болуп тургъаны проблема болгъанлай къалады. Дагъыда бизге шахар тийрелени тап халга келтирме, муниципал жолланы тапландырырғыа керекди.

«Шахарда шёндюгю ырахат болум къурау» деген муниципал программагъа кере билтыр эки арбазны айтатандырылганды. Анга этилген къоранчланы бир кесегин районну бюджетни кеси боюнана алганды. Дагъыда Тырнауаузда «Прохладный-Бахсан-Элбрус» машина жолну ыркыдан сакълау жаны бла ишле да тамлангандыла. Администрациягъа Гирхожан суудан ётерча кёпюр болмагъанына тарыгыула келип турадыла да, проект ишле бошалгъанлай, аны да программалы жумушланы санына къошарғыа къореширкибиз.

– Иш бла жалчытыу а не халдады?

– Административ тийреде регистрация этилген промышленность производстволдан биоюнлюкде, жарсыуыгъа, бири да ачылып тойюлдю. Жангыз да «Каббалкгипс» ишлеп тура эди да, ол да банкрот болуп жабылганды. Тырнауаузда жалаңда чабакъла ёсдюрген мюлк

къармашады – «Асыл-Суу». Къурулуш жаны бла да хал доюн тойюлдю. Арт заманда жалаңда энчи иели объектле ишленгенди.

Былтыр тийишли службаны болушлугуу бла шахардан 159 адам иш бла жалчытылыпнганды. Пандемия бла байламлы салынган чекле кетерилгенлеринден сора бир-бирле Минги тауну тийресинде ишге тохтагъандыла. Кёпле шахардан эмда республикадан тышында урунадыла.

– Ишчи жерле къурау онгла уа бармыдыла?

– Белгилисича, Тырнауаузда вольфрам-молибден магъаданны къазып эмда жарашдырып башлауу инвестиция проекти къолгъа алыннганды. Аны ючюн деп «Элбрусну тау-магъадан комбинаты» ООО да къурапганды.

Проект социал эмда экономика жаны бла да уллу магъананы тутады. Аны биринчи кесеге жетишимли бошалганды: жер туюбонде байлыкъланы хайырлануыгъа лицензия алыннганды, минерал сырьёну юлгюлерни тинтилгенди, техника эм экономика жаны

бла хайырлы болгъаны бла къалгъаны тохташдырылганды. Жер байлыкъланы аянуу, къалгъан-къулгъанла къудуретге хата салмазча этиуню амаллары да табылгандыла.

«Ростех» къырал компанияны правление проектни экинчи кесегин толтуруугъа кечерге онуу этгенди. Анга кере магъаданны жарашдырыу жаны бла предприятияны къурулушун бардырырғыа, тийишли оборудование алырғыа белгиленди. Энди керекли промышленность мекамланы къурулушлары башлануыра деп сакълайбыз. Ол заманда талай ишчи жер къураллыкды. Тау-магъадан предприятияда да кеп адам урунурукъду.

– Жашау журтла бла тарлыкъ сынагъанла да болурла, аланы болумлары игилендирме онгла уа бармыдыла?

– Эсепде 260 юйюр турады. Жарсыуыгъа, жашау журтланы къурулушу шахарда эрттеден бери да бардырылмайды. Аны себепли бу жумушу тамамлагъан къыйынды. Сёз ючюн, былтыр жалаңда бир жаш юйюр алапганды фатар. Быыл да тийишли федерал программагъа кере дагъыда ёрт юйюрню тарлыккъдан къутултурғыа белгиленди.

Юй салыргъа жер юлюшле да бериледи. Ала бла бек алгъа юч эм андан да кеп сабийлери болгъанла жалчытырынадыла. Камук эмда Суу-Къош тийреледе юй туюпге 27 жер юлюш бёлюннгенди, алагъа суу, газ, ток да тартылганды. Мындан ары бу жумуш къалай тамамланылыгы белгисизди, алай биз къоубуздан келгенни аярыкъ тойюлбюз. Шахарчылары жашау жумушларын, ырахатлыкъларын жалчытыу къыйын да, жууаплы да жумуш болгъанын анылайбыз, онгубузгъа кере тамамларгъа да къорешеби.

Ушакъны Анатолий ТЕМИРОВ бардыргъанды.

Кенгеш

Бирле – къурайдыла, башхала – бузадыла

«Каббалкэнерго» компанияны башламчылыгы бла, Ростехнадзоруна КЭМР-де Управлениясыны эмда Нальчик шахар округну администрациясыны келечилери да къатышып, ведомстволар арасы кенгеш болганды бу кюнде. Анда шахарда къурулуш ишле бардыргъан кезиуде организацияла электрокюч ызланы юзген кезиуде терк-терк тую-

беп башлагъанына эс бурулганды. Жыйылынуу аллында ведомстволаны келечилери алай жерлени бир кесегине барып къарагъандыла.

Компанияда айтханларына кере, жалаңда быыл аллай он бузукълукъ этилгенди. Аны хатасындан сау микрорайонла токсуз къалгандыла. Сёз ючюн, ахыр кере къурулушчула «Тарчоков-Театральная»

районну жалчытхан, кеси да жер туюбу бла баргъан аллай ызны юзгенди. Тёгерекде уа къадар юй, социал объектле... Подряд организацияны адамлары къазган уру асыры кенг эмда терен болгъаны ючюн энергетикле, туюшоп, ток ызны жалгъаялмай кеп тургъандыла. Къалай-алай болса да, талай замандан ишлерин тындыргъандыла.

Энтта да бир шарт – иели юйню ишлей тургъанда, бетон къуйгъан машина алайда бийик вольтулу (6 кВ) ызны юзгенди, аны тутхан бир неча чыпыны да аудургъанды. Эл саулай электрокючсюз къалганды. Бир игиси, не водительни, не алайлада ишлей тургъан адамланы ток урмагъанды.

Быллай затла болмаз ючюн алай кеп керекмейди, ишни башларны аллында къурулушчула энергетиклеге билдирип, аладан эркинлик алырғыа борчлудула. Ол бош излем тойюлдю, аны бла байламлы энчи жорукъла бардыла. Кенгешге къатышханла аны дурус кёргенди, профилактика амалланы кючлендирме, бузукълукъ этгенлени уа жу-

уапха тартырғыа кереклисин чертгенди. Андан сора да, къурулуш организация энергетиклени аварияланы кетериу бла байламлы къоранчларын жабаргъа керекдиле деген оюмгъа келгенди.

Ахырында компанияда къайтарып эсгергенди: ток ызланы тийрелеринде къурулуш ишле бардырырғыа, мекамлагъа ремонт этиу бла къореширме, мал орунла, стоянкала, складла, солуу лагерьле къурауыгъа, гаражла орнатырғыа, кир-кипчик төгерге, ойнарғыа, тереклеге

ёрлерге, кран бла жюкленни кётюрюрге чыртда жарамайды. Жолдан 4,5 метрге бийик болгъан не тюрлю техникагъа да алайлада жюрюрге чек салынады. Бузукълукъ этиле тургъанын неда ток ызла юзюлгенлерин элесегиз, 8 800 220 0 220 телефон номер бла сёлешигиз. Эсигизде болсун, жууаплыкъл эмда жорукълада айтылганы толусунай толтуруу жарсыуу болумладан кери этерикди.

УЛАШЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

Сейир адамла бла тюбешиле

Элде айлана, адамла бла ушакъ эте келсенг, сейирлик жерлешлерибиз бла жолугъуп да кваласа. Ала, уллу къуллуклада да ишлемей, белгили алимле да болмай, кёбюсюнде уа журтундан узакъга да хазна чыкъмай турганлыкъга, келери кёзлери бла кёрген, эшитген тамаша хапарла айтадыла.

Аллайладан бири Кёнделенден Энейланы Сюлемен эди. Ол сау заманда аны бла ушакъ этип, кёп кертиге ушамаган шарты билгенме. Сизге да айтайым аны хапарын.

ТЫЗЫЛ ТАРЫ

«Кёнделенге тышындан кёлле келгендиде. Солурга сойгенле да болгандыла. Кёшумда кече къалып кетип да тургандыла. Тызыл тары бек аламант жерди. Къырал къуллукчула да тертерк жокълагандыла аны. Ала уугъа барырга кыйгандыла. Кийик эт ашап, кече къалып кетгенлери да болганды. Кёп эдиле, аланы къайсы бирин айтхын.

1980 жылда уа биринчи тиширйу космонавт Валентина Терешкова да келген-

ла. Экинчи кюн, тапханларын жыйып, юйлерине ингир ала кетедиле. Бир юч кюнден ол адамладан бири къайтып жетди. «Къарадан бираз жырыкъма. Алай мени юсюмден кишиге да айта, нёгерлериме окъуна», - деп тилейди. «Охо», - дейме.

Ол къонагым экинчи кюн кетеди. Дагыда бир кюнден башхасы келеди. Кесинлейди. Ол да, биринчиси айтханы айтып, бир кюн къарадан жияды да, ингир ала ызына къайтады.

Солдан онгга: Энейланы Сюлемен, Янош Кадар, Тимбора Мальбахос.

«Валентина Терешковага, Янош Кадарга къонакъбайлыкъ этгенме»

Ортада жаулукъсуз сюелген Валентина Терешковады, аны онг жанында Энейланы Сюлеменди.

ди. Аны манга энчи жумушу болганды. Бир кезиуде аш орунум бек къыйнап турганды. Больницага жатып тинтиргенимден сора, онкология ауруунг барды дейдиле докторла. Аны билгенден сора, кёп жерлеге барып, торлю-торлю дарманла мажарып, кесиме багъарга кюрешгенме.

Бир жол Ростовха барам. Анда Алексеекко деп иги генерал шүехум бар эди. Шимал-Кавказ аскер округну таматасыны орунбасары эди ол заманда. Жарсыуум анга айтама. Ол да бир къауум дарман мажарады. Аны бла андан кетем.

ДОРБУНЛАНЫ ИЗЛЕУ

Аурудум деп, тюрлюлюп ишни кыймагъанма, малла бла Тызылда тургъанма. Бир кюн машиналары бла юч оруслу киши келдиле. Алагда да жарыкъ тюбейме. Была манга: «Бу тийреледе дорбунла бар эселе, бизге бир кёргозсенг эди», - деп тилейдиле. Тызылы баш жанында «Жашырын дорбунла» деп бардыла, ары элтеме. Была бирин киредиле да, ичин тинтедиле. Дорбунну къабиргъаларына, башына да къара чайырга ушаш бир зат къалын кюнупду.

Жюзле бла жылла мындан алда адамла бу тийреледе жашагандыла, къош этип, мал тутхан къадар, дорбунда от этгендиле, аш биширгендиле. Аны жалыны, тылпыу ташха кюнуп турганды. Къонакъла, къалакъга ушаш, жютю затланы чыгарып, ташланы кырып, ол къараны жыйып тебирейдиле.

Ала кече мени къошумда къалады-

Бираздан ючюнчюлери да келеди. Ол да кесинлейди, нёгерлериме хапар айтама деп тилейди. Мен кюлеме. «Нек колесе?» - деп сорады. Ишни болушун айтама - нёгерлери келип кетгенлерин билдиреме. Жаш алагда ыразы болмайды.

ТАСХАМЫ АЧЫУ

Сёлеше келгенде, мен аурууум юсюнден анга билдиреме. Ол а манга былай айтады: «Мен Пятигорскда аскер санаторийни баш врачыма. Больницадан къагъытларынгы бери тапдыр, алагда къарайым да, анга кере санга бир дарман этейим».

Олсагъатлай окъуна, элге барып, больницада берген къагъытларымы алып келеме. Къысхасы, доктор алагда къарайды, бир дарман да береди. «Муну ич, бир арада, ауруунг къозгалып, кыйнарга да болур. Сен, анга да къарамай, дарманны ахырына дери ич», - дейди.

САУ БОЛУУ

Ол айтханлай эте турама да, бир кюн аш орунум бек къыйнайды. Тюз да, энди уа ёлдюм, кетдим деп болган эдим. Сора дарман ичгенни къоюма.

Бир къауум заманда ол адам къайтып манга келеди. Халымы сорады. Болушун айтханымда: «Ол къыт дарман эди, ахырына дери бош жетдирмединг. Энтта да бир зат берейим, аны дорбундан алган къарадан этгенме, ол таусулгъунчу ич», - дейди.

Аны да ичдим, андан сора дорбунда жашла тазалап кетген ташланы жуууп, аны да ичип турганма. Шешагъа къу-

юп, аз-аз уртлай, жанымда жюрютгенме. Бираздан халымы игиге айланганын ангап башлайма. Врачка саулугъуму жангыдан тинтирдиреме. Аллахха шукур, ауруум жокъ болуп тура эди.

ДАРМАНЫМЫ КОСМОНАВТ БИЛЕДИ

Аны да тюз да мендеча ауруу бар эди. Андан бек къыйналып турганды. Мени хапарымы уа анга генерал Алексеекко айтханды. Терешкова бла ол Ростовада бир юйде, бир этажда жашагандыла.

Сексенинчи жыл онтёртюнюк ноябрь. Кюн ортага жууугъуракъ Бахсан районуну военкому келеди. «Бусагъат уллу къонакъла жетедиле, алагда тюберге хазыр бол», - дейди.

Бираздан юч къара «Волга» жетеди. Къалауурлары да бардыла. Биринден Терешкова да тюшеди. Орта ёсюмлю адамды. Бет сыфатына къарасанг, юсюнде былай бир уллу къыйынлыкъ болган адамга ушайды. Алай ышарып сёлеширге кюреше эди.

СЫЙЫН КЁРЮУ

«Мында бираз солур акъылым барды. Сора дарманынгы юйретсенг эди», - деп тилейди. Терк окъуна юйге билдиреме - тиширйула келедиле. Мал соябыз. Таулу ашарыкъла этебиз: шишиликле, сохтала, жёрмеле. Нёгерлерин, кесин да бек иги сыйлайбыз. Ашап ашагъаны да жокъ эди Валентинаны. Аурууу къоя болмаз эди, баям.

Къошда эки кече къалады. Бек адежли адам эди. Юйюрюнден башлап, космосха чыкъгъанына дери кёп хапар айтханды. «Мени сынаугъа жиберген эдиле аламга. Бир къызым барды. Шёндю медицина институтда окъуйду. Саулугъу аламант тююлюд», - дегенин кесини аууздундан эшитгенме.

Аш ашап бошагъандан сора тиширйула бла бирге столну жыйып, адырла жуууп турганды. Кесин кётюрген адам тююл эди.

Шешалагъа къуялуп, жарашдырылып турган дарманла берип жиберген эдим. Артада ала жарагъанды деп, къуянып, къагъыт да жазганды.

Бир кере спутникледе хайырланган приборланы чыгарган заводну генеральный директору келеди. Ол да Валентинаны иги шүехларындан бири. Дарманынг жарап, Терешкова иги болганды деп хапар айтхан эди.

ЯНОШ КАДАР ТАУЧА АЙТХАНЫМЫ АНГЫЛАГЪАНДЫ

1977 жылда агъач къалауур болуп ишлей эдим. Таматабыз Залийханланы Хусейди. Октябрь айны ортасы болур эди, ол келеди да: «Эки кюнден «Долина

нарзанов» деген жерде бол - уллу къуллукчула келликдиле, алагда къарарга керекди. Башха къалауурлагъа да билдиргенме. Ала таудан жануарланы юр-кютюрюкдюле. Сен а къуллукчулага аланы атарга болушурукъса», - дейди.

Заманында ол айтхан жерге барам. Ол кюн алайда кёп белгили адамла бар эдиле. Ол санда Венгрияны Компартисыны генеральный секретары Янош Кадар да. Былай орта ёсюмлю, аз-маз толуракъ киши, орусча да бек ариу сёлеше эди.

Тебирейбиз уугъа. Кадарны атыма миндиреме. Кесим жоюнгенден тутам. Нёгерим да барды. Бир тик жерге жетгенде, мен: «Муну атдан тюшорейик, ансы, жыгъылса, тауну тюбюне дери тёнгереп барып, арта башыбыз органдан чыкъмаз», - дейме. Ол заманда Янош Кадар, ышарган да этип: «Тюз айтаса», - деп, атдан тюшеди. Алайда мен аны алай айтханына эс бурмай къоюма.

УУГА ЧЫГЪЫУ

Барыр жерибизге жетип, къауалланы къолга алып, сакълайбыз. Мальбахос Тимбора да бизни блады. Бек алга айыу чыгады. Къуллукчулага: «Атыгъыз!» - дейме. Мальбахос унамайды. Кадар да атмайды. Сора кесим атайым деп, ушюкюму айыу таба бурганымда, нёгерим: «Къой, сен аны ёлтюрсенг, соярга, ташырга да экибизге тюшерикди. Къуллукчуладан бизге болушурукъ табылмаз», - дейди. Ол заманда да венгерли шүехубузу бизге къарап ышарганын сзеген эдим.

СЫЙЛАУ

Бираздан кийикле да чыгадыла. Аладан бирин ёлтюреме. Гай этген нёгерлерибиз да жетедиле. Ары дери уа биз жаз тауукъла да ёлтюрген эдик. Аланы биширип, ашарга олтурабыз. Гай этген къалауурла арлакъда энчи тура эдиле да, бирлери манга: «Сюлемен, сен таматалагъа жууукъса, ол иги шешаларындан бирин ёлтюр бизге», - дейди.

Мен биреуню затын къалай аллыкъ эдим. Ол заманда Янош Кадар, олтурган жеринден туруп, тёрт коньяк шешаны, бишген тауукъладан да берип: «Быланы жашлагъа элт», - дейди.

Мен да аланы алып бара турганлай, Горбачёв: «Къайры элтесе?» - деп ызымдан къычырады. Ол заманда Кадар, анга бурулуп: «Къалгъанлары да жетерикдиле санга!» - деп тырма этеди. Бу жол: «Бу адам бизни тилни ангылай болур деп», - ишекли болама.

Арта Нальчикге Венгриядан Кюн-гурланы Иштуан деп бир алим келген эди. Аны телевизорда сёлешгенне къарайма. Хар айтхан сёзюн ангылап турганма. Андан сора Янош Кадар да бизни тилни ангылагъанын билдим».

Дагыда кёп сейир хапар айтхан эди манга Энейланы Сюлемен. Аланы бир жолга айтып тауусур онг жокъду.

ОСМАНЛАНЫ ХЫЙСА

Оруслула эм биринчи болуп кыурагъан затла

Кёп затланы, сёз ючюн, радиоприёмникни, чырактаны, тылпыу машинаны, бизни жерлешлерибиз кыурагъанларыны юсюнден кёпле биледиле. Дагыда бу тизмеге самолётну, вертолётну, телевизорну да кыошуучудула.

Алай сиз Переславль-Залесск шахардагы «Оруслула жер башында эм биринчи болуп не затланы кыурагъандыла» деген музейге барсагъыз, бек улуу тамашагъа кыаллыксыз. Анда болгъанлары РАН-ны тарых, хар нени билиу эмда техника институтуна болушлугу бла жыйгъандыла. Ала Россейни адамлары кыурагъан эки жюзден аслам жангчылыкны юсюнден хапарлайдыла – двигателъени битеу торлюлеринден башлап, Сибирьден кёчюп кетген эмигрант Михаил Мишим юйдегиси бла бирге жарашдырган Тедди айуу иллагъа дери.

«Кыонакыла бизден бек сейирсинип чыгъадыла, - дейди «Аргументы и Факты» газетни корреспонденти Дмитрий Писаренкогъа экскурсовод Светлана Емельянова. – Ала мында эшитген затла кёплеге кертиси бла да болмагъанча, алай хапарлагъа ушайдыла. Школлада сабилеге аны юсюнден айтмайдыла, телевизорда да хазна эс бурмайдыла». Газетибизге деп, музейде энчи виртуальный экскурсия бардыргъанды ол.

ЧАРХ

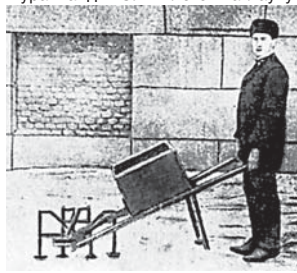
Озгъан ёмюрде сексенинчи жылланы ахырында Уралны кыбыыла жанында бурунгу Аркаим шахарны табайдыла. Ол Эртегили Римден, Троядан да эскиди, Египетде пирамидаланы тенгисиди, бизни эрагъа дери эки-юч минг жыл мындан алгъа болгъанды алайда.

Алайды да, ол тийреледе жерни кыармагъанда, чархдан кыалгъан ызы табайдыла. Анга кёре кыайтары жарашдырадыла. Алай бла ол эм бурунгу чарх болгъаны тохташдырылды.

Алгыннгы тергеулеге кёре, жез ёмюрде чархланы сау агъач юзюлден жонуп этген сунуп тургъандыла. Алай ортасында таяклары болгъан чарх а андан эсе жонгилди, кыатракъды. Аны себепли биз билгенибизча, алай чархны ата-бабаларыбыз кыурагъандыла.

АТЛАУЧУ РОБОТ

Бу машинаны 1860 жылда математик, механик Пафнутий Чебышёв кыурагъанды. Ол ишлеген «атлаучу

машина» жаныуар атлагъанча, алай бара эди. Алай болурча, бу адам «лямбда механизм» кыурагъан эди. Машинасын Чебышёв 1878 жылда Парижде бардырылгъан Битеудуни кермючде кёрюзтеди. Европа сейирге кыалады. Анда оруслула ёмюрде ишлеп тургъан двигателъ кыурагъан сунадыла. Алай ол а жер башында биринчи атлаучу механизм эди.

ОЙМАКЪ

Быллай затланы Тюркде, Венгрияда, Кытайда да табайдыла. Бизни кыралны тийресинде эм эртегили оймакны Владимир шахарны кыатында жер тюбюнден чыгаргъандыла. Алайда кроманьонец асыралып эди. Оймагъ а аны кийимлерини кыатында табылгъанды. Ала сюек ийне бла тигилгенлери кёрюне эди. Алай бла бу затха 32 минг жыл болады дерчады. Андан сора да, Сунгирь деген бурунгу жерни кыатында да тапхандыла оймак. Анга уа 25 минг жылды.

Ала экиси бармакыгъа кьерге жарагъан сюек тогъайладыла. Бу затлагъа кёре, биринчи оймакыны шёндюгю Россейни тийресинде кыурагъандыла дерге боллукъду.

ТРАМВАЙ

Оруслу инженер, штабс-капитан Фёдор Пироцкий мотору болгъан трамвай вагонну жер башында биринчи болуп кыурагъанды. Ол аны 1880 жылда сентабрыде Санкт-Петербургу орамларында сынап кёргенди. Атла созгъан трамвайланы иелери даулагъанга кыарамай, адамланы да ташып башлагъан эди.

Алай, бу конструкцияны андан да табыракъ этер ючюн, Пироцкийни ахчасы жетмегенди. Немисли промышленникле эмда жангы затла кыурачула фон Сименс кыарындагыла бу жаны бла кыатлыкъ болмагъанды.

Фёдор Аполлоновични ала бек иги таный эдиле, аны бла ошулашып да тургъандыла. Бир жылдан сора уа Берлинде биринчи электрокюч трамвай ызы ачадыла. Аланы вагонлары Пироцкий кыурагъан конструкциядан башха туююл эдиле. Алай дагыда жер башында биринчи трамвай Россейде угъай, Германияда ишлеп башлагъанга саналады.

КИНОАППАРАТ

Кинематографны кыурагъанлагъа французлу Люмьер кыарындашла саналадыла. Алай, кёпле да биле болмазла, биринчи кино аладан эки жыл алгъа Россей империяда кёрюзтендиле.

Одессалы механик Иосиф Тимченко Москваны университетини профессору Николай Любимов бла бирге, кадрланы терк-терк алышындыргъан «метеке» деген механизм кыурайдыла. Ол экранда абери кыымпадыгъанын кёрюзтген киноаппаратны биринчи эди дерге боллукъду. 1893 жылда жайда Одессада «Атха минип баргъан» эм «Кюпеметатель» деген кысыкха фильмени кёрюзтедиле. Аны ызындан келген жылда январьда уа алгъа орус естествоиспытательлени эмда вачрланы Москвада бардырылгъан 9-чу съездинде кыарайдыла.

Не ючюн эсе да бу зат бла андан ары керешуноу унутуп кыоядыла.

МУЛЬТФИЛЬМ

Маринск театры балетмейстери Александр Ширяев, 1906 жылда биринчи гинжи театр кыурайды. Анда декорацияланы аллында онеки гинжичик тепсей эдиле. Бу фильмин салыргъа юч ай кетгенди, аны 17,5-миллиметрлик плёнкагъа тюшюргендиле.

1906 жылдан башлап 1909 жылгъа дери Ширяев энтта да бир неча мультипликация лента жарашдырып, алада балет партияланы кёрюзгенди. Кесини ишлери бла жалаанда танышларын эмда студентлени шагърейлендиргенди. Аны себепли совет заманлада аланы юслеринден унутуп кыойгъандыла. Озгъан ёмюрде токъсанынчы жыллада уа бу фильмени аны архивлеринде табайдыла. Шёндюгю мультипликаторла сейирге кыалгъандыла: Ширяевни гинжилери, жаланда жерде айлануу бла кыалмай, ёрге-энирге секире, хауада да бурула эдиле.

ПАРАШЮТ

Инженер (ол кезиуде уа актёр) Глеб Котельников кёре тургъанлай, белгилу лётчик Мацеевич самолётдан кетип ёлген эди. Ол анга болмагъанча бек жарсыды, кёлге да созмай, пилотланы кыутаргъан затны кыурауу кёлгъа алады. 1912 жылда Глеб Евгеньевич жангычылыгына Россейде, Францияда, Германияда эм АБШ-да патентле алады. Кесине да РК-1 деген ат береди.

Алай бла биринчи парашют адам аркъасына такъгъан быстыр орун болгъанды, ичинде да 24 улуу журундан тигилген тегерек купол жиплери бла. Лётчик халыны тартханлай, эки пужина аны тышына тюртюп чыгъара эдиле. Жиплеринден тартса уа бурургъа парашютну сыйгъан жанына, амал болгъанды.

Анга биринчи ранцевый парашют дерчады. Шёндюгю модельлени бары да анга ушашлы амал бла жарашдырыладыла.

ГУСЕНИЧНЫЙ ТРАКТОР

Гусеница – чарха ушаш, алай бек магъаналы жангычылыкъды. Аны башха-башха торлюлерин кёл керге кыурап тургъандыла. Арбаны тепдиргенде, алай механизмин хайырланьыргъа боллугъу юсюнден а Волжск пароходствону механики Фёдор Блинов айтханды. Жерге басымын бир неча кереге азайтыргъа амал берген оюм аны башына 1878 жылда келгенди.

Бир жылдан сора Блинов эки гусеницасы болгъан платформа кыурайды, анга «Жюкле ташыргъа жаруулу, таууула билмеген рельслери болгъан вагон» деген патент алады. Алай бла биринчи тракторну Вольск шахарда кыадр халкыны аллында кёрюзтедиле. Ызы бла уа Нижегородска ярмакыгъа да эттедиле.

СМАЙЛИК

АБШ-да жашагъан оруслу жазыучу Владимир Набоков скобканы адам ышаргъан белгича башха хайырланы башлагъанды. Оюнулу халда жазгъанын билдирерге сыйсе, письмоларында аны салып болгъанды. 1969 жылда The New York Times газетге интервьюсунда Набоков: «Бирде мени эсиме адам ышаргъанын кёрюзтген бир эни белги кыуаргъа керек эди деп келеди, - сёз ючюн, скобка», - деген эди.

Басмагъа **УЛЪШАЛНЫ Мурат** хазырагъанды.

МИЛЛЕТ ХАЗНАБЫЗ

Бурунгузулула тыхген деп неге айтхандыла?

Жашауунда кюн сайын бир жангы зат билген адамгъа насыплыды дерчады. Биогонлюкде бизни тарых байлыгъын, аны кыураууу кыалай болгъанын тохташдырыу, ачыктыланган затланы да кенг жайыу магъаналы жумушладан бириди. Аны ёсөп келген төлюлеге анылауу а абданланы борчларыды.

Залийханланы Михаилни «Мой дом Эльбрус» деген китабында халкыбызны унутулган баргъан кёп сёзлерин табаргъа боллукъду. Биогон биз сизни аланы бир кесеги бла шагърей этерге сюебиз.

Тыхген – вид дикоко чеснока
Абажырык жер – почва, поросшая корнями
Аджиуаз – дикий чеснок
Айуучач – прагнос
Сангыраукъулак – гриб
Андыз – девясил
Артиш – горный плющ
Атылтыу-чу ханс – дурман
Балханый – белгича
Баппахан – одуванчик
Булчукълу терек – дерево с густой кроной
Бурчакъ – горох
Нарат кишиу – сосновая шишка
Назы кишиу – еловая шишка
Гебенек – мотылек
Гелеу – типчак
Гелендир – петрушка
Гедигин – укроп
Юркюн – крыжовник
Гол саптагъай – цветоножка
Голханый – тюльпан
Гяженик – первая трава
Кыара нанькъ – ежевика
Жанкыоз – подснежник
Тау жанкыоз – несъедобный вид подснежника
Тау жилек – земляника
Жилек – клубника
Жулдуз чыгына – якорца
Кызыл ишхилди – бруслика
Кыара ишхилди – черника
Кыая жумукъул – дикие ягоды
Ёпке от – гвоздика
Заба бюртюк – клюква
Залыкылды – азалия
Кыара залыкылды – ракитник
Зыка – кресс-салат
Зынткъ – овёс
Кундуш – чемерица
Кыансиер – иван-чай
Кыаншау чапыракъ – ятрышник
Кыара ханс – окопник
Кыозукъулак – щавель
Эбзекъулак – кислица кавказская
Кылыгъан – ковыль
Кыалыяр – черемша
Ылыбыта – лебеда
Белгилисича, кыарачай-малкъар халкъ ислам динни 18-чи ёмюрде алгъанды. Ары дери болгъан христиан динни белгилери биогонде дери да сакъланадыла. Бу динни биринчи белгиси жорду. Миллетибиз да аны торлю-торлю кёрюзгенди кесини жазыуларында.

Чалдиш кыач – крест красоты
Ешюн кыач – крест здоровья
Аякъ кыач – крест осторожности (обдуманного шага)
Кёк кыач – крест святости
Окъ кыач – крест меткости
Садакъ кыач – крест удачи
Гебох кыач – крест верности
Сырпын кыач – крест твердости
Кылыын кыач – крест непобедимости
Гида кыач – крест смелости
Оракъ кыач – крест изобилия
Мужура кыач – крест опоры
Кыыпты кыач – крест таланта
Кыама кыач – крест терпеливости
Уккаш кыач – крест доброты
Ачыкъ кыач – крест душевности
Кыуш кыач – крест ловкости
Жер кыач – крест бережливости
Гоппан кыач – крест гостеприимства
Жол кыач – крест благополучной дороги
Сабан кыач – крест богатства
Учу кыач – крест богатства и щедрости
Чёл кыач – крест изобилия
Кийиз кыач – крест крепкой любви
Жамычы кыач – крест решительности
Бичен кыач – крест изобилия кормов
Ёркюмек кыач – крест доблести
Алсатыны кыачы – крест почтения и уважения
Кыыныр кыач – крест божественного почтения, богатства, доброты, тепла, юта, взаимопонимания
Той кыач – крест долголетия, любви, авторитета
Тунмакъ кыач – крест деторождения
Таш кыач – крест крепкого здоровья, справедливости, стойкости
Эки тишли кыач – символ заботы
Ючтишли кыач – символ величия, власти, покровительства.

Басмагъа **ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат** хазырагъанды.

ФУТБОЛ

Кюрешдиле, алай муратларына жеталмадыла

«Олимпни» 31-чи турунда «Спартак-Нальчик» «Машук-КМВ» команда бла тубешгенди. Аланы оюнлары төг 2:2 эсеп бла бошалганды. «Спартакны» кьауумунда Карданов, Ольмезов, Сундуков, З.Шумахов, Хачиров, Ашуев (Апажев, 60), Богатырев (Апшачев, 63), И.Кумыков, Паштов, Хутов (Жангуразов, 74) ойнагандыла, запасда кезиулерин А.Кумыков, Дзамиков, Колесников, Кадьиков, Маломосов, Торосян, Дохов сакьлагандыла. Клубуузга баш тренерликни Ашамаз Шаков этгенди.

Матч кьуанырча башланмаганды. Биринчи таймны экинчи минутунда пятигорскчуланы чабыул этиучюлери Дмитрий Соловьев, капитанлары Георгий Кабуловдан келген пасны уста хайырланып, бизге гол урганды. Алай эсе да, нальчикчи да алагьа тийиши жууп бергенди. Онбир минутдан жарым кьоруулаучубуз Алан Хачиров, аланы кьоруулаучуларындан кьутулуп, кьабакьларына топну жаздырмай атханды. Кеп да турмай 25-чи минутда штрафнойга тышгенбиз.

Машукчула бу онгуну ычындырмагандыла - Дмитрий Соловьев алагьа бир голну

кьошханды. Андан сора оюнун ахырына дери кьоркьуу болумла чыгга турган эселе да, тарихле тюрленмегенди. Жангыз да ахырында, 86-чы минутда, биягьы Хачиров, штрафнойдан уруп, эсепни 2:2 этгенди. Кезиулу матчны спартакчыла «Форте» бла 2 майда бардырыкьдыла.

Башка командала былай ойнагандыла:

Кульчаланы Зульфья.

Итти иесине кертчиликни эмда керек заманда аны ючюн жанын берирге хазырлыгьыны юсюнден эшите да, кере да туруучубуз. Бир кюн телевизорда биреу, агьын сындырып, акьсап атлагьанын, ызындан а санларында бир тюрлю кьылу болмагьан ит, иесича, чанкьайып баргьанын кереме да, эсиме жашауда болган бир иш тышеди.

май, кьартха узакьдан салам берди. Сора: «Былай итле бек огьурсузула, ала адамны ашап кетерге боллукьдула, сакь бол, аны юйонге бош элтесе», - деди.

Алай кьарт анга тынгьыларга да соймеди. Юйоне келтиргенде уа, алына шорпа, этлери бла сьоекпе да салды. Алай бла ит бу юйде кьалды. Бир кесекден а ол ёмюрге да бу арбазда турганча болду. Кьартла бла

Итти кёргенлеринде уа, кьоркьгьан угьай да, чексиз бек кьууандыла. Бойнакь да сабийле бла ойнарга бек сойгенди, ала да аны жаратхандыла. Келген кьызчыкь бла жашчыкьла кюн узуну анга аш бере, аны бла ойнай, кенг арбазда ёрге-энишке чабадыла.

Бир жол а баланы экисе черек боюнча тебиреди. Ол а юйден узакь тойол эди. Гитче тешчюнде тышгенлей - черек. Ала жууунурга деп бармагьандыла, жаланда кьарап кьайтырга. Бойнакь да барырга сойдо, алай ол тагылып эди.

Сабийле кеслери кетип, суугьа ташчыкьла атып ойнадыла. Артха айланганлай, кичи жашчыкьны агьы ухалап, суугьа кетеди. Сабий жузе билмей эди. Суу а аны элтип башлады. Аны биргесине барган уллу кьарындашчыгы да тюз алай. Ол, суу боюнча жашны ызындан бара: «Болушугьуз, батады», - деп кьычырады. Алай ол тийреде адам жокьду. Жашчыкьны кюнчо-кьарыуу да тауусулуп, суу тьубюне батарга аздан кьалады.

Ол такьыйкьада Бойнакь кьёрюнеди. Ол, арбазда сабийлени кьычырыкьларын эшитгенлей, жибин юзюп, алагьа болушукьга сызылгьанды. Шорхулдап барган черек кесин атып, жашчыкьны кьатына жетеди, ол да Бойнакьны боюнундан кьаты тутайды.

Парийи, не уллу эсе да, сабий да артыкь гитче, женгил да тойолдо. Алай кьыйналды эсе да, ол жашчыкьны чыгарды. Ол заманга уа алайгьа кьоншу жаш да жетгенди.

Ол да эшитген эди сабийлени ауазларын, алай ала кьайдан чыкьгьанын иги кесекге дери агьылаймай турганды. Сора сабийге ит чапкан сунганды. Чабып келгенде уа, Бойнакь жашчыкьны ёлмонден кьухгаргьанын кёрдо. Андан сора парийини барысы да сойгенди.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Кёргеним-эшитгеним

Бойнакь

Ол а тау элден биринде болганды. Аны баш жанында Мухаммат деп бир акьсакьал юй бийчеси бла тура эди. Элде уа бир ит, орамла сайын айлана, сыфаты бла окьуна кьоркьутуп турганды. Баям, аны ким эсе да арбазында тутуа кетип, артда кьыстап жибергенди. Аны юсюнден хапар элде терк жайылгьанды. Сёзсюз, абаданла кеси жашауларына, сабийлери ючюн да бек кьоркьгьандыла. Тагылып ычынган итден нени да сакьларга боллукьду.

ит бир бирлерин агьыладыла, ала анга аш-суу да береди, ол а юйлерин, арбазларын сакьлайды. Элдиле уа огьурсуз, уллу итти юйорсюндоргенди деп, тырман этедеди.

Мухаммат, иеси табылып, кьоншуда жашладан бирине тилеп, суратын алдырып, тьокен, мектеп алында да чыпынлагьа жакьшдыртады. Алай киши чыкьмайды. Ол а эт да алады, тири да болады. Адамла уллуду, огьурсуздугьа дегенликге, ол ойнарга сойген, юрсе да, артыкь уллу таууш этмеген аллай эди.

Кьартла анга Бойнакь деп атаидыла. Ол да ала кьы кьатындан кетмейди. Бир бирледе ингриликде уа юйлерине да кирип, аланы аякь алларында сойланып жатарга да сьоеди.

Тамата, юй бийчеси Айшат да бир бири бла озгьан заманланы юсюнден хапар айтсала, парийи, алагьа кьулакь салып тынгьылагьанча, шош турады. Алай бла жылгьа жуукь заман озду. Парийини иеси да табылмады, кьартла анга кьуанган окьуна этгенди, Бойнакьга юйренгенди, ансыз болаллыкь да тойолдо.

Жагьа ара шахарда жашаган туудукьлары келди.

Мухамматны анга жаны аурьиду. Ол ачдан ёллюкьдо, анга тьобесем, юйорсюндормей кьоймам, деген сагьышха киреди. Бир кюн тьокенге бара турганлай, хар ким да кьоркьуп, кьачып айланган парийге тьобейди. Кьабар деп да кьоркьмай, кьатына жуукьлашды.

Ол а, анга чапкан угьай да, кьуйругьун булгьай, журхунун ийисгеп башлайды. Кьарт да, аны юсюне, башына тынгьы кьарап, ол, бек арыкь эсе да, орамда кеси алларына айланган маскеледен болмагьанын агьылайды.

Тамата, тьокенден аллыгьын да алып, юйю таба тебиреди. Ит да ызындан ашыкьмай барады. Аланы экисин да кёрген кьоншу жаш а, асыры кьоркьгьандан, машинасындан чыкь-

Акция

Тюрлю-тюрлю бузукьлукьладан тыярча

Гуманитар-техника колледжнин студентлери «Биз келир жашаубуз ючюн жууплыбыз» деген акцияга кьатышхандыла. Ол ёсөп келген тёлнюно праволу билимин ёсдюрюр, аланы экстремист бузукьлукьладан сакьлар мурат бла кьуралгьанды.

Нальчикде УМВД-ны акьылбалыкь болмагьанланы ишлери жаны бла инспекторлары колледжнин 2-3 курсларыны окьучулары бла агьылатыу ушакь бардыргьандыла. Анга 130 жаш адам кьатышханды. Профилактика акцияга Муслиманланы дин управлениасыны башчысыны орунбасары Алим Сижажев бла Мария Магдалианы атын жюрюттген килисаны келечиси иерей Константин Осипов да кьошулгьандыла.

Кьонакьла жаш адамлагьа терроризмни бла экстремизмни агьылатхандыла, ол жаны бла бу-

зукьлукьла ючюн административ эм уголовный жууплылыкьны эсгертгенди. Инспекторла экстремист кьауумла кеси жанлыланы социальный сетьеледе излегенлерин белгилеп, жашланы бла кьылзланы сакь болурга, ишекли сайтлада басмаланган окьумазгьа чакьыргьандыла. Дагьыда социальный сетьеледе кеслерины бетлеринде башхаланы сыйларын тьошюрюрге, кёрюп болмаулукьну туудурурга боллукь материалланы жазмаларын тилегенди.

Дин кьуллукьчула уа адамланы миллетине, динине кере сайламазгьа, башхалагьа хурмет этерге, тёзюмлю болурга кереклисине юйретгенди. Тьобеши ачыкь ушакь халда бардырылгьанды. Жаш адамла кьонакьлагьа соруула берип, бу темагьа кеслерины оюмларын айтхандыла.

Росгвардия

Нени да бек жаратхандыла

Росгвардияны Звёздный элде бёлюмонде «ачыкь эшиклин» кюню болгьанды. Атажукьно элде кадет школ-интернатны окьучулары бла Кьабарты Малкьар аграр университетини студентлери аскерчилеге кьонакьга баргьандыла.

Росгвардиячула жаш адамлагьа кьуллукь этиулерини энчиликлерин, сауутланы, техниканы кёрюттгенди. Кьонакьла Аскерчи махтаулукьну музейинде да болгьандыла. Мында уа алагьа бёлюмно тарыхыны, аны бююнлюкьде жашаууну, жетишимлерины юслеринден билдиргенди.

- Жаш адамланы Росгвардияны жашауу, мында кьуллукь этиуно энчиликлери бла дайым да шагьыры этбиз. Мында жашла жангы билим аладыла, дагьыда келир заманда аскерчи усталыкьны сайларга да боллукьдула, - дегенди бёлюмно командирини орунбасары Андрей Албетков.

Кадетле бла студентле, быллай сейир жолючулукь ючюн ыразылыкьларын айта, бёлюнге кьайтып келирге сойгенлери билдиргенди.

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлагьанды.

Излеп

Следствие органладан бугьуп турады

РФ-ни Следствие комитетини Нальчикде бёлюмно кьуллукьчулары 1986 жылда 13 июньда туугьан Журтова Альбина Арсеновнаны излейди. Ол Россейини УК-сыны 105-чи статьясыны 2-чи кесегини «в» пунктуна бузукьлукь этгенине ишеклик барды.

Уголовный ишни шартларына кере, быйыл 23 апрельде Урван элни тийрединде кир-кипчик жыйылган жерде кьагьанакь кьызчыкьны ёлюкь табылгьанды. Ол

зорлукь сынатылып ауушханы ачыкьланганды. Следствие кьызчыкьны анасы Альбина Журтова болгьанын тохташдыргьанды. Тиширүу жашагьан жеринден кетгенди эмда шёндю следствие органладан бугьуп турады.

Ишеклин шартлары: ёсюму 165-170 сантиметрди, чачы саргьылдымы, бети тегерекди, онг кёзюно тьубюнде кьара тапчыгы барды. Ол сюдно оюуу бла алгьын да жууагьа тартылгьанды. Тиширүу башха

атны жюрютюрге боллукьду. Журтова Альбина Арсеновнаны кьайда букьгьаныны юсюнден билгенле бар эселе, право низамны сакьлаучула бу телефон номерлеге сёлешип, билдиргизини тилейди:

РФ-ни СК-сыны следствие управлениасыны дежурный бёлюмо: +7-909-488-77-44
КьМР-де МВД-ны дежурный бёлюмо: 8(8662) 49-50-97.

Эски сурат

Таныгъан, билген
чыгъар эсе уа...

Бу суратны мен редакцияны архивин къозгъай тургъанымлай талханма. Бирси жанында ариу хат бла быллай жазылыпды: «Сол жанындагъы Хапаланы Зейтунду, онг жанындагъы – Хапаланы Мустапа. 1930 жылланы ахыры».

Ызы бла уа, суратны газетни редакциясына ким ийген эсе да, аны артха къайтарыларын тилейди. Ма аны окугъанында, жюрегим къыйналганды ол адамны тилеги

толтурулма квалганына.

Отузунчу жыллада суратха тюшген, аны алгъан, сакълагъан да алай тынч болмагъанды. Аны себепи аланы бютюн багъалы кёргендиле. Аны кесими ю-юрюмден, жууукъларымдан, ахлуларымдан да билеме. Сора газетде басмалар умут этгенме, ким биледи, таныгъан, билген чыгъар эсе уа деген хыйсап бла.

ТЕКУЛАНЫ Хауа.

ЖЕТИШИМ

Даражалы фестивальдан –
саугъала бла

Ставрополь крайны Железноводск шахарында «Радость планеты» деген халкъла аралы фестивальны чеклеринде тепсеуню 3-чю халкъла аралы эришиулеринде эмда миллет культураланы «Кавказ тауланы бийиклигинде» деген фестивалы бардырылганды.

эстрада тепсеуню «Модис» юлгюлю ансамбли (Бахсан ш.), кавказ тепсеулени «АМРА» (Бахсан ш.) эмда «Инармес» (Чегем ш.) коллективлери къатышханды.

«Кавказ тауланы бийиклигинде» деген конкурсунда-фестивалында «АМРА» Гран-приге

тепсеучюлери жюрини оноуу бла 1-чи даражалы лауреатла болгъандыла.

Тепсеуню халкъла аралы эришиулеринде уа «Хореография чыгъармачылык». Горжюлю халкъ тепсеу» деген номинацияда «Модис» юлгюлю ансамбль Гран-при къолю

Алагъа Шимал Кавказы битеу жерлеринден юч мингден аслам адам къатышханды. Къабарты-Малкъардан ары дауурбасчылары «Ритмы Кавказа» къаууму (Нальчик ш.),

тийишли болганды. «Ритмы Кавказа» ансамблини эки тепсеуу да 1-чи эм 2-чи даражалы диплома бла белгиленгендиле. «Инармес» юч номинациягъа къатышханды эмда аны

болгъанды, дагъыда эки номинацияда уа 1-чи даражалы лауреатха сайланганды.

СУРАТДА: «Модис» юлгюлю тепсеу ансамбль.

Сёзбер

ЭНИНЕ: 7. Огъары Чегемде эски эл. 8. Огъары Малкъарда алгыннгы эл. 11. Агъадан этилген музыка инструмент, сыбызгыны бир тюрлюсю. 12. Басма зат. 13. Ара шахарда жашагъан туркменли. 16. Биченчи. 17. Кючлю башы болгъан. 18. Нарт сёзге ушагъан халкъ къурагъан сёз тутуш. 20. Бахсан ауузунда мал турган жер. 21. Сюрюнню бир аты. 22. Эски эр киши ат. 23. Окъуучула жазыу этген зат. 25. Кытай. 29. Тау эл. 31. Бизде Басият, Дюгерде уа - ... . 33. Мюшкерини башха аты. 35. Агъач. 36. Малны мюйюзюню тыш къатысы. 37. Ашыгышлык этмеу. 38. Чегем ауузда эски эл.

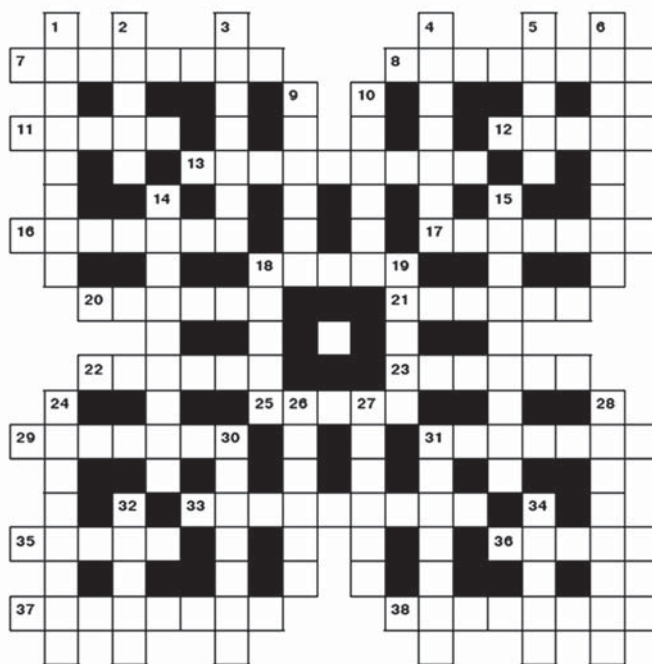
ЁРСИНЕ: 1. Затны арада ким да

хайырланырча этиу. 2. Огъары Малкъарда эл. 3. Огъары Малкъарда эл. 4. Омакъ кишиле келеклерини жагъасына тагъадыла аны. 5. Бек фехмулу. 6. Тойда сыйлы аякъ. 9. Уллу ит. 10. Дагъыстанда миллетни келечиси. 14. Юсюнге илинген ханс. 15. Таурухлада суу басхан айрыкъ. 18. Сабийни байрамында этилген хантус. 19. Асыралгъан 3-4-жыллык къой. 24. Эртте бизге уруш бла келген монгол аскерни таматасы. 26. Энтта да деген сёзюню синоними. 27. Дуняны бир жаны. 28. Огъары Малкъарда алгыннгы эл. 30. Хар инсандан изленген хал. 31. Бахчода къанатлылары къоркхушан зат. 32. Ёсюмню не бла да ол жалчытады. 34. Эт биширилген суу.

ГАЗЕТНИ 56-чы НОМЕРИНДЕ БАСМАЛАННГАН
СЁЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ:

Энине: 7. Къарылгъач. 8. Къарампил. 11. Сырма. 12. Инчик. 13. Жантуугъан. 16. Къаланкъа. 17. Адежлик. 18. Алтау. 20. Илипин. 21. Ушула. 22. Игилик. 23. Регата. 25. Ахмат. 29. Жабалакъ. 31. Жолоучу. 33. Ышаныулык. 35. Къутас. 36. Толан. 37. Муштухул. 38. Къушбурун.

Ёрсине: 1. Къарындаш. 2. Къыйма. 3. Къатлама. 4. Жапмала. 5. Эмина. 6. Жигитлик. 9. Батман. 10. Жууала. 14. Энциликле. 15. Депутатла. 18. Анака. 19. Ууурт. 24. Къантулык. 26. Хайнух. 27. Ахлула. 28. Ачыгъаууз. 30. Къошулуу. 31. Жауурун. 32. Тахта. 34. Тобукъ.

Учредитель: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствоу

Баш редактор
АТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редактору орунбасары)
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат,
(баш редактору орунбасары)
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зукура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редактору приёмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - 51532

Газетни басмагъа «КЪМР-Медиа» ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Издательство «Южный регион» ООО-ну типографиясында басмаланганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Номерге графикге кёре 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН
ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Мусукаланы Сакинат - дежурный редактор, Кучукуланы Сафият, Кегенчиланы Зульфия - жууаплы секретары орунбасарлары; Баллианы Феруза (1,2,3,4-чо бетле), Бийчекчуланы Жаннета (9,10,11,12-чи бетле) - корректорла.

Тиражы 1234 экз. Заказ № 1133

Багъасы 15 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ
ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5
электрон почтасы:
elbor_50@mail.ru